

Mezinárodní úmluvy, CEDAW a jeho dodržování

Při výkonu sterilizace v ČR je nutné respektovat tyto mezinárodní úmluvy:

- Úmluva o ochraně lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny
- Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
- Mezinárodní pakt o občanských a politických právech
- Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech
- Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen

CEDAW - Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women

Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen byla přijata v roce 1979 Valným shromážděním Organizace spojených národů a je považována za mezinárodní deklaraci ženských práv. Československá socialistická republika podepsala Úmluvu o odstranění všech forem diskriminace žen 17. července 1980 v Kodani a Úmluva vstoupila v platnost 18. března 1982. Po rozpadu země k 1. lednu 1993 se Česká republika stala 19. ledna 1993 členskou zemí OSN a přijala všechny související povinnosti vztahující se k ochraně lidských práv, včetně Úmluvy. Tím se zavázala začlenit principy rovnosti mužů a žen do české ústavy a související národní legislativy a v praxi tuto rovnost naplňovat.

VYHLÁŠKA ministra zahraničních věcí 62/1987 Sb., o Úmluvě o odstranění všech forem diskriminace žen *stručný obsah*

Čl.1 Pro účely této úmluvy bude výraz "diskriminace žen" označovat jakékoli činění rozdílu, vyloučení nebo omezení provedené na základě pohlaví, jehož důsledkem nebo cílem je narušit nebo zrušit uznání, požívání nebo uplatnění ze strany žen, bez ohledu na jejich rodinný stav, na základě rovnoprávnosti mužů a žen, lidských práv a základních svobod v politické, hospodářské, sociální, kulturní, občanské nebo jiné oblasti.

Čl.2 Státy, smluvní strany, odsuzují diskriminaci žen ve všech jejích formách, souhlasí s tím, že budou všemi vhodnými prostředky a bez prodlení provádět politiku odstranění diskriminace žen a za tím účelem se zavazují:

a) zakotvit zásadu rovnoprávnosti mužů a žen ve svých národních ústavách nebo jiných příslušných právních předpisech, pokud v nich ještě není zakotvena, a zajišťovat, prostřednictvím zákonů a jiných vhodných prostředků, praktické uskutečnění této zásady;

b) přijmout příslušná legislativní a jiná opatření, včetně sankcí tam, kde jich bude třeba, zakazující veškerou diskriminaci žen;

Čl.3 Státy, smluvní strany, budou ve všech oblastech, zvláště v politické, sociální, hospodářské a kulturní oblasti, přijímat veškerá příslušná opatření, včetně opatření legislativních, k zajištění plného rozvoje a povznesení žen, s cílem zaručit jim uplatňování a využívání lidských práv a základních svobod na základě rovnoprávnosti s muži.

Čl.4

1. Přijmou-li státy, smluvní strany, dočasná zvláštní opatření, zaměřená na faktické urychlení zrovnoprávnění žen a mužů, nebude to považováno za diskriminaci jak je definována v této úmluvě; v žádném případě však tato opatření nesmí ve svém důsledku

vést k zachování nerovnoprávných nebo oddělených měřítek; od těchto opatření bude ustoupeno, až budou dosaženy cíle zrovnoprávnění v oblasti možností a zacházení.

2. Přijmou-li státy, smluvní strany, zvláštní opatření, včetně opatření obsažených v této úmluvě, zaměřená na ochranu mateřství, nebude to považováno za diskriminaci.

Státy, smluvní strany, přijmou veškerá příslušná opatření:

Čl.5 a) ke změně společenských a kulturních zvyklostí pokud jde o chování mužů a žen s cílem dosáhnout odstranění předsudků a zvyků a všech jiných praktik založených na myšlence podřazenosti nebo nadřazenosti některého z pohlaví nebo na stereotypních úlohách mužů a žen;

Čl.6 k potlačení všech forem obchodu se ženami a vykořisťování prostitutek žen.

Čl.7 k odstranění diskriminace žen v politickém a veřejném životě země a zejména zajistí, na rovnoprávném základě s muži, právo:

a) hlasovat ve všech volbách a veřejných referendech a právo na zvolení do všech veřejně volených orgánů;

b) účastnit se na tvorbě a provádění státní politiky a zastávat veřejné úřady a vykonávat všechny veřejné funkce na všech úrovních řízení státu;

Čl.9 1. Státy, smluvní strany, poskytnou ženám rovná práva s muži nabývat, měnit nebo ponechávat si svou státní příslušnost. Zejména zajistí, že ani manželství s cizincem, ani změna státní příslušnosti manžela během manželství nezmění automaticky státní příslušnost manželky, neučiní ji osobou bez státní příslušnosti a ani ji nepřinutí přijmout státní příslušnost manžela.

Státy, smluvní strany, přijmou veškerá příslušná opatření

- Čl.10 k odstranění diskriminace žen, aby jim byla zajištěna stejná práva s muži v oblasti vzdělání

- Čl.11 k odstranění diskriminace žen v zaměstnání

- Čl. 11 Za účelem zabránění diskriminace žen z důvodů manželství nebo mateřství a zajištění jejich reálného práva na práci

- Čl.12 k odstranění diskriminace žen v oblasti péče o zdraví s cílem zajistit na základě rovnoprávnosti mužů a žen, přístup ke zdravotnickým službám, včetně těch, jež se vztahují na plánování rodiny.

- Čl.13 k odstranění diskriminace žen v ostatních oblastech hospodářského a společenského života s cílem zajistit, na základě rovnoprávnosti mužů a žen, stejná práva

- Čl.14 k odstranění diskriminace žen ve venkovských oblastech s cílem zajistit

jim, na základě rovnoprávnosti mužů a žen, účast na rozvoji venkova a na prospěchu z něj.

- Čl. 16 k odstranění diskriminace žen ve všech věcech týkajících se manželství a rodinných vztahů.

Čl.15

1. Státy, smluvní strany, poskytnou ženám rovnost s muži před zákonem.

2. Státy, smluvní strany, poskytnou ženám v občanskoprávních záležitostech právní způsobilost, která je totožná se způsobilostí mužů, a stejné možnosti pro uplatnění této způsobilosti. Zejména poskytnou ženám stejná práva uzavírat smlouvy a spravovat majetek a budou vůči nim postupovat stejně ve všech stádiích soudního řízení.

Plnění Úmluvy

Součástí Úmluvy je, že ČR, tak jako ostatní smluvní strany, předloží generálnímu tajemníkovi Organizace spojených národů každé čtyři roky k projednání Výborem pro odstranění diskriminace žen (dále jen „Výbor“) zprávu o legislativních, soudních, administrativních nebo jiných opatřeních, jež přijala za účelem uvedení ustanovení úmluvy v život, a o pokroku, jenž byl v tomto směru dosažen. Výbor se skládá z 23 mezinárodních nezávislých expertů a expertek.

Česká republika předložila Výboru 4. a 5. periodickou zprávu o plnění Úmluvy o odstranění všech forem diskriminace žen za období od 1. ledna 2004 do 31. července 2008 a k jejímu znění obdržela počátkem roku 2010 doplňující otázky. Ty byly zodpovězeny a materiál (Vyjádření České republiky k Seznamu problémů a otázek k posouzení pravidelných zpráv předložených Výborem pro odstranění diskriminace žen 2010) byl prostřednictvím Ministerstva zahraničí Výboru zaslán. Česká republika obhajovala zprávy na zasedání Výboru pro odstranění všech forem diskriminace žen ve dnech 2. – 22. října 2010 v Ženevě. Členky a členové Výboru uvítali některé pozitivní kroky, především přijetí tzv. antidiskriminačního zákona, rozšíření působnosti veřejného ochránce práv a opatření, která Česká republika přijímá při potírání násilí na ženách. Široce se zajímali o postavení žen z minorit, zejména Romek, žen-migrantek, a též žen se zdravotním postižením.

Kritické komentáře a dotazy se soustředily zejména na otázky zapojení žen do politického rozhodování. Od členek a členů Výboru mj. zaznělo, že současná nízká úroveň reprezentace žen ve vysokých exekutivních funkcích neodpovídá celkové úrovni rozvoje české společnosti ani postavení žen v jiných oblastech, např. v otázce vzdělanosti. Výbor opakovaně vyjádřil velké znepokojení nad současným přístupem vlády k řešení situace žen, které byly v minulosti sterilizovány v rozporu s právem. Výbor také připomněl svá dosavadní doporučení v této věci, která v některých ohledech nebyla naplněna, zejména v požadavku na odškodnění a přijetí nové právní úpravy sterilizací. Pozornost Výboru přitáhlo i téma podmínek pro zřizování tzv. porodních domů.

Ke znění zprávy obdržela ČR počátkem roku 2010 doplňující otázky. Zodpověděla je ve **Vyjádření České republiky k Seznamu problémů a otázek k posouzení pravidelných zpráv předložených Výborem pro odstranění diskriminace žen 2010**. Se sterilizací romských žen souvisely tyto otázky a odpovědi:

30. Výbor ve svých předchozích závěrečných doporučeních naléhavě požádal smluvní stranu, aby okamžitě uvedla do praxe doporučení veřejného ochránce práv v souvislosti s nedobrovolnou anebo nátlakovou sterilizací. Upřesněte, zda byly přijaty a již platí legislativní změny týkající se informovaného souhlasu se sterilizací. Informujte také o situaci romských žen v souvislosti s problémem nátlakové či nedobrovolné sterilizace a uveďte podrobné hodnocení dopadu učiněných opatření a dosažených výsledků, jak požádal Výbor ve svých předchozích závěrečných. Vytvořila vláda mechanismy, které umožňují ženám, jež byly v letech 1973 až 1990 sterilizovány bez informovaného souhlasu, dostat odškodnění, jak v roce 2005 doporučil veřejný ochránce práv?

Vláda ČR přijala dne 23. listopadu 2009 usnesení č. 1424 na základě podnětu ministra pro lidská práva a Rady vlády pro lidská práva, v němž vyslovila politování nad zjištěnými individuálními pochybeními při provádění sterilizací žen v rozporu se směrnicí ministerstva zdravotnictví. Veřejnost i samy sterilizované ženy omluvu a první kroky v této věci velmi přivítaly. Podnět navrhuje rovněž další kroky a postupy jak zajistit, aby k takovýmto jednáním v budoucnu již nedocházelo.

Při přípravě vládního usnesení se ovšem nepodařilo najít shodu ohledně poskytnutí finančního odškodnění poškozeným ženám a ohledně vydání vyhlášky o provádění sterilizací, která by nahradila dosavadní platnou směrnici. Vzhledem ke zpětvzetí zákona o specifických zdravotních službách, který měl mimo jiné řešit úpravu zákroku sterilizace, ke změně v právní úpravě zatím nedošlo.

Vláda usnesením z listopadu 2009 uložila ministryni zdravotnictví, aby přijala opatření, která by měla lépe objasnit praxi protiprávních sterilizací a předejít opakování podobných případů v budoucnu. Zde se jednalo především o informace o plnění opatření navržených poradním sborem k otázce protiprávních sterilizací a o jejich účinnosti a dále, zařazení otázky sterilizací do programu Odborného fóra a oslovení přímo řízených organizací a prostřednictvím krajských úřadů také zdravotnických zařízení v České republice, která poskytují péči v oboru gynekologie – porodnictví s cílem ověření dodržování právních předpisů při provádění sterilizací.

O plnění těchto opatření ministryně zdravotnictví následně informovala na jednání dne 25. ledna 2010 vládu. Ministerstvo zdravotnictví mj. podniklo kroky ke zlepšení informovanosti laické veřejnosti, které provádí jednak prostřednictvím svých internetových stránek či také prostřednictvím brožury Rádce pacienta, která byla vydána v dubnu 2010 a jejíž distribuce byla následně zahájena.

Jak je uvedeno výše, v citovaném usnesení vlády bylo ministryni zdravotnictví též uloženo, aby ověřila dodržování právních předpisů při provádění sterilizací. V této souvislosti bylo ověřeno, že jsou zřizovány sterilizační komise, které projednávají žádost o sterilizaci podepsanou žadatelkou, z jednání sterilizační komise je pořizován protokol a uchováván v souladu s platnou legislativou. Současně bylo potvrzeno, že je používán informovaný souhlas podle vzoru uveřejněného ve Věstníku Ministerstva zdravotnictví ČR, částka 8/2007. Navíc některá zařízení používají informovaný souhlas ještě rozšířený.

Lze shrnout, že provedená opatření byla z hlediska prevence nezákonných sterilizací účinná. Nedošlo však k vytvoření zvláštních mechanismů pro odškodnění a zatím ani k přijetí nové právní úpravy, s níž se však do budoucna počítá.

31. Výbor bere na vědomí, že je v rámci programu „Zdraví pro všechny v 21. století“ podporována odpovědnost ke zdraví a jeho posilování na různých úrovních a že vláda podporuje projekty zaměřené na zlepšování reprodukčního zdraví žen, přesto by chtěl požádat o informace o projektech, které řeší situaci v oblasti zdravotního stavu romských žen a specifické zdravotní potřeby starších žen.

zdravotní stav romských žen - programy

V České republice při poskytování zdravotní péče se nezohledňuje etnická či jiná příslušnost. Každý občan (občanka) má bez rozdílu nárok na poskytnutí zdravotní péče, a to v souladu s nejmodernějšími poznatky lékařské vědy. Podobně v České republice nejsou žádné rozdíly mezi zdravotní péčí poskytovanou ženám ve městech a ženám na venkově.

starší ženy

Zdravotní stav starších žen není samostatně sledován. V České republice probíhají screeningové programy, zaměřené na včasnou detekci a diagnostiku nejčastějších nádorových onemocnění. Přesto, že se tyto screeningové programy netýkají pouze starších žen, pro tyto jsou některá vyšetření poskytována za zvýhodněných podmínek. Screeningové vyšetření

nádorů prsu se provádí ve dvouletých intervalech od 45 let věku ženy bez dalšího omezení věkem.

Závěrečná doporučení Výboru pro odstranění diskriminace žen

4. – 22. října 2010

Pozitivní aspekty

Výbor s uspokojením zaznamenává ratifikaci Úmluvy o právech postižených osob a Římského Statutu Mezinárodního trestního soudu.

Výbor dále vítá, že od předchozí zprávy došlo k přijetí a implementaci několika zákonů zaměřených na zamezení diskriminace a násilí na ženách, jmenovitě:

- (a) „Antidiskriminační zákon“, 2009
- (b) vstup v platnost nového Pracovního zákoníku dne 1. ledna 2007 (zákon č. 262/ 2006 Sb.), kterým se zakazuje diskriminace v existujících pracovních vztazích a žádá po zaměstnavatelích, aby zajistili rovné zacházení všem svým zaměstnancům,
- (c) uplatňování předběžných opatření, jež policii opravňují k tomu, aby pachatele domácího násilí vykázala z obydli až na 10 dní, a založení 17ti intervenčních center ve všech krajích smluvního státu, kde mohou ženské oběti domácího násilí získat okamžitou psychologickou, sociální a právní podporu;
- (d) zavedení trestného činu nebezpečné pronásledování (stalking) zákonem č. 40/2009 Trestní zákoník.

Hlavní oblasti znepokojení a doporučení

Výbor opětovně připomíná smluvní straně, aby systematicky a průběžně zaváděla do praxe všechna ustanovení Úmluvy.

Viditelnost Úmluvy a opčního protokolu

Výbor znovu zdůrazňuje obavy vyjádřené ve svých předchozích závěrečných pozorováních, že, ačkoli má Úmluva aplikační přednost před národním právem ve smluvním státě, v právní praxi jí nebylo prozatím dáno ústřední postavení jako právně závazného prostředku ochrany lidských práv a základem pro zamezení všech forem diskriminace žen ve všech oblastech, na které Úmluva dopadá. Výbor je nadále znepokojen tím, že ustanovení Úmluvy nebyla uplatněna v soudním jednání ani před Ústavním soudem ani před jinými soudy, což značí, že mezi samotnými ženami a soudci i ve společnosti obecně je nedostatečná znalost práv žen chráněných Úmluvou a jejím Opčním protokolem, konceptu formální i materiální rovnosti žen a mužů a rovněž nedostatečná znalost doporučení výboru.

Výbor také znovu zdůrazňuje své doporučení, aby smluvní stát zajistil, že Úmluva a její Opční protokol, stejně jako doporučení Výboru, byly učiněny nedílnou součástí právního vzdělání a výchovy soudců, právníků a státních zástupců, aby byli schopni přímo použít ustanovení Úmluvy a vykládat ustanovení národního práva ve světle Úmluvy. Rovněž opětovně zdůrazňuje svůj požadavek na smluvní stranu, aby zvýšila povědomí žen o jejich právech zaručených Úmluvou a o komunikačních a vyšetřovacích postupech stanovených jejím Opčním protokolem.

Mechanismus právní stížnosti

Výbor zaznamenává nízký počet soudních pří týkajících se diskriminace z důvodu pohlaví vedených u soudů smluvního státu a dále zaznamenává, že ženy často dávají přednost mimosoudnímu vyrovnání kvůli mimo jiné finančním nákladům vedení sporu a nesnadnému získávání důkazů na prokázání případů diskriminace z důvodu pohlaví.

Výbor doporučuje, aby smluvní stát poskytoval bezplatnou právní pomoc ženám, které nemají dostatečné prostředky na zaplacení právního poradce při vedení antidiskriminačního sporu, v případech, kdy to vyžaduje zájem spravedlnosti.

Zdraví

Ačkoliv zaznamenává, že usnesením vlády č. 1424 z 23. listopadu 2009 premiér vyjádřil politování nad zjištěnými „individuálními pochybeními“, jež se staly při výkonu sterilizace v rozporu s relevantním nařízením Ministerstva zdravotnictví, Výbor s obavami zjišťuje, že smluvní strana ještě neuvedla do praxe doporučení ombudsmana z roku 2005, pochválené Výborem v roce 2006, aby byly bez odkladu přijaty legislativní změny týkající se sterilizace, včetně jasné definice předchozího, svobodného a informovaného souhlasu ve věcech sterilizace a aby byly finančně odškodněny oběti vynucených a nezákonných sterilizací vykonaných především na romských ženách a ženách s duševním postižením. Výbor rovněž se znepokojením zaznamenává, že většina požadavků na odškodné, které oběti nucených sterilizací uplatnily u soudu, byla zamítnuta kvůli výkladu, podle kterého se nároky nepřiznají, když uplyne lhůta tří let od doby, kdy byla způsobena újma a ne po třech letech od doby, kdy byl zjištěn skutečný význam a důsledky sterilizace.

Výbor, v souladu se svými předchozími doporučeními (CEDAW/C/CZE/CO/3, odstavec 24), svými obecnými doporučeními č. 19, 21 a 24 a doporučeními v Konečném stanovisku ombudsmana ze dne 23. prosince 2005 ve věci sterilizací vykonaných v rozporu s právem a navržených nápravných opatření, naléhá na smluvní stranu: aby přijala legislativní změny jasně definující požadavky svobodného, dřívějšího a informovaného souhlasu ke sterilizaci v souladu s relevantními mezinárodními standardy, včetně období nejméně sedmi dnů mezi informováním pacienta o povaze sterilizace, trvalých následcích, možných rizicích a dostupných alternativách a pacientovým vyslovením svobodného, předcházejícího a informovaného souhlasu; aby prověřila zákonnou lhůtu tří let na žádání odškodného za vynucenou a sterilizaci bez souhlasu tak, aby ji prodloužila, a minimálně zajistila, aby tato lhůta začínala od doby, kdy byl zjištěn skutečný význam a všechny důsledky sterilizace obětí spíše než od doby škody; aby zvažila ustavení ex gratia postupu odškodnění obětí vynucené nebo nedobrovolné sterilizace, jejichž nároky propadly; aby poskytla všem obětem podporu při přístupu k lékařským zprávám; aby vyšetřila a potrestala minulé nezákonné praktiky vynucených nebo nedobrovolných sterilizací.

Internetové zdroje:

- www.llp.cz
- www.czlobby.cz
- www.otevrenaspolecnost.cz
- www.vlada.cz